

**ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»
ФАКУЛЬТЕТ ЗДОРОВ'Я ТА ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ
Кафедра основ медицини**

“ЗАТВЕРДЖУЮ”

декан факультету здоров'я
та фізичного виховання

Едуард СИВОХОП

“30” червня 2025 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Гігієна

Рівень вищої освіти	перший (бакалаврський) рівень
Галузь знань	I Охорона здоров'я та соціальне забезпечення
Спеціальність	I7 Терапія та реабілітація
Спеціалізація	I7.01 Фізична терапія
Освітня програма	Фізична терапія, ерготерапія
Статус дисципліни	обов'язкова
Мова навчання	українська

Робоча програма навчальної дисципліни «Гігієна» для здобувачів вищої освіти галузі знань I Охорона здоров'я та соціальне забезпечення, спеціальності I7 Терапія та реабілітація, спеціалізація I7.01 Фізична терапія освітньої програми «Фізична терапія, ерготерапія».

Розробник: Ольга МАЛЬЦЕВА, к. мед. н., доцентка кафедри основ медицини

Робочу програму розглянуто та затверджено на засіданні **кафедри основ медицини**

протокол № 15 від « 25 » червня 2025 р.

Завідувачка кафедри Ксенія МЕЛЕГА

Схвалено науково-методичною комісією факультету здоров'я та фізичного виховання

протокол № 12 від « 30 » червня 2025 р.

Голова науково-методичної комісії Фелікс ФІЛАК

© Ольга МАЛЬЦЕВА 2025 р.

© ДВНЗ «Ужгородський національний університет», 2025 р.

1. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Найменування показників	Розподіл годин за навчальним планом
	Денна форма навчання
Кількість кредитів – 4	Рік підготовки:
Загальна кількість годин 120	1
Змістових модулів – 2	Семестр:
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних - 3 самостійної роботи студента - 4	2
	Лекції
	16 год.
	Практичні заняття
	40 год.
Вид підсумкового контролю:	письмове тестування
Форма підсумкового контролю: екзамен	Самостійна робота
	64 год

2. МЕТА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Метою вивчення навчальної дисципліни «Гігієна» є досягнення основних кінцевих цілей, визначених освітньою програмою підготовки бакалаврів за спеціальністю 227 Терапія та реабілітація, що є основою для побудови змісту навчальної дисципліни, зокрема набуття цілісних соціально-особистісних компетенцій, необхідних для роботи в якості фізичного терапевта в закладах охорони здоров'я, формування умінь застосовувати знання в процесі подальшого навчання та у професійній діяльності.

Відповідно до освітньої програми, вивчення дисципліни «Гігієна» сприяє формуванню у здобувачів вищої освіти таких компетентностей.

Загальні компетентності:

ЗК 01. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.

ЗК 04. Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово.

ЗК 05. Здатність використовувати інформаційні та комунікаційні технології.

ЗК 06. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями

ЗК 09. Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського суспільства та необхідність його сталого розвитку, Спеціальні (фахові, предметні) компетентності 7 верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні.

ЗК 10. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу суспільства та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.

Загальні компетентності: (Професійний стандарт «Асистент фізичного терапевта»)

3.01 Здатність знаходити та обирати методи для комплексного підходу до розв'язання проблем та прийняття рішень

3.02 Здатність діяти на основі етичних міркувань, принципів і цінностей асистента фізичного терапевта

3.03 Здатність до професійної комунікації

3.04 Здатність вільно спілкуватися державною мовою усно та письмово

3.06 Здатність виконувати професійну діяльність з дотриманням вимог техніки безпеки та охорони праці

3.07 Здатність до пошуку та отримання надійної, достовірної та науково обґрунтованої інформації, необхідної для професійної діяльності асистента фізичного терапевта, з різних джерел, в тому числі з використанням інформаційних і комунікаційних технологій

Спеціальні (фахові, предметні) компетентності:

СК 01. Здатність аналізувати будову, нормальний та індивідуальний розвиток людського організму та його рухові і пов'язані з ними функції, що забезпечують активність і участь особи.

СК 05. Здатність, під супервізією фізичного терапевта, ефективно реалізовувати програму фізичної терапії відповідно до функціональних можливостей пацієнта/клієнта.

СК 06. Здатність, за дорученням фізичного терапевта, здійснювати моніторинг реакцій і стану пацієнтів/клієнтів різних професійних, соціальних, нозологічних та вікових груп, під час виконання призначених заходів/тестів, включно з документуванням, звітуванням про отримані результати.

СК 07. Здатність провадити професійну діяльність для відновлення чи підтримки здоров'я пацієнта/клієнта відповідно до законів і правил, що регулюють практику фізичної терапії як самостійної професії, а також відповідних законодавчих та нормативних актів, етичного кодексу та професійного стандарту, загальнонаціональних цінностей та традицій населення України.

Перелік трудових функцій (професійних компетентностей за трудовою дією або групою трудових дій, що входять до них)

Трудові функції

А Організація надання послуг з фізичної терапії особам з руховими порушеннями

А1 Здатність застосовувати у професійній діяльності законодавчі, нормативно-правові акти України, міжнародні та інші документи, що стосуються організації надання послуг з фізичної терапії

Ж Удосконалення діяльності з фізичної терапії

Ж1 Здатність удосконалювати якість надання послуг з фізичної терапії

3. ПЕРЕДУМОВИ ДЛЯ ВИВЧЕННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Передумовами вивчення навчальної дисципліни «Гігієна» є опанування таких навчальних дисциплін (НД) освітньої програми:

ОК 1. Ділова українська мова

ОК 4. Комп'ютерна техніка та методи математичної статистики

4. ОЧІКУВАНІ РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ

Відповідно до освітньої програми, вивчення дисципліни «Гігієна», вивчення навчальної дисципліни повинно забезпечувати досягнення здобувачами вищої освіти таких програмних результатів (ПРН):

Нормативний зміст підготовки бакалавра за спеціальністю 17 Терапія та реабілітація

Програмні результати навчання	Шифр РН
Використовувати рухову активність людини для зміцнення та збереження індивідуального та громадського здоров'я шляхом.	РН 01
Вміти спілкуватися українською та іноземною мовою у професійному середовищі, володіти фаховою термінологією та професійним дискурсом.	РН 02
Дотримуватися етики професійного спілкування, діяти етично дотримуючись принципу неприпустимості корупції та будь-яких інших проявів недоброчесності.	РН 03
Вести професійну документацію.	РН 04
Розуміти процеси державно-політичного та соціально-економічного розвитку українського суспільства, сутність перетворень, що відбуваються в державі; розуміти основні філософські категорії та поняття.	РН 06
Реалізовувати індивідуальну програму фізичної терапії, або компоненти індивідуального реабілітаційного плану, які стосуються фізичної терапії під супервізією фізичного терапевта, уміти здійснювати заходи фізичної терапії для корекції порушень структури/функцій та асоційованих з ними обмежень активності та участі (додаток 2).	РН 012
Проводити пацієнтоцентричну практичну діяльність за узгодженням із пацієнтом/клієнтом, його родиною/опікунами, членами мультидисциплінарної команди згідно нормативно-правових вимог та норм професійної етики.	РН 013

Очікувані результати навчання, що повинні бути досягнуті здобувачами освіти після опанування навчальної дисципліни «Гігієна»

Очікувані результати навчання дисципліни	Шифр РН
Знати: як на практиці використовувати знання і вміння з питань особистої гігієни, гігієни харчування людини в побутових та виробничих, навчальних умовах. Диференційовано застосовувати гігієнічні методи оцінки стану здоров'я населення (окремих категорій), режиму життєдіяльності; як використовувати сучасну комп'ютерну техніку; знаходити інформацію з різних джерел для виконання професійних завдань; як провести роз'яснювальну роботу для різних груп населення, серед пацієнтів/клієнтів, членів їх родин, а також покращенню довкілля громади. володіти фаховою термінологією та професійним дискурсом, дотримуватися етики ділового спілкування; складати документи, у тому числі іноземною мовою (мовами).	РН 1 РН 2 РН 3 РН 4 РН 6 РН 12 РН 13
Розуміти: як оцінювати стан фізичного розвитку. Проводити дослідження параметрів стану здоров'я населення різних категорій та різних вікових груп; зміст методик проведення запобіжного та поточного гігієнічного обстеження різних груп населення; розуміти ступені відхилення у стані здоров'я організму, фізичних та психічних можливостей, що має надзвичайне значення для проведення профілактичних заходів і процесів адаптації в соціумі; як грамотно застосовувати правила техніки безпеки у повсякденній життєдіяльності; значення фахової термінології та професійного дискурсу, дотримуватися етики ділового спілкування	РН 1 РН 2 РН 3 РН 4 РН 6 РН 12 РН 13

<p>Оволодіти: знаннями та демонструвати готовність до зміцнення та збереження особистого та громадського здоров'я шляхом проведення роз'яснювальної роботи серед пацієнтів/клієнтів, членів їх родин, медичних фахівців, а також покращенню довкілля громади; навичками використовувати методологічні особливості системного підходу при проведенні гігієнічних досліджень, знаннями ведення необхідної документації; методами оцінки та порівняння результатів спостереження за здоров'ям громадян; знаннями, як використовувати сучасну комп'ютерну техніку; знаходити інформацію з різних джерел; аналізувати вітчизняні та зарубіжні джерела інформації, необхідної для виконання професійних завдань та прийняття професійних рішень.</p>	<p>PH 1 PH 2 PH 3 PH 4 PH 6 PH 12 PH 13</p>
<p>Аналізувати: позитивні і негативні результати при проведенні обстеження довкілля та стану здоров'я населення; вітчизняні та зарубіжні джерела інформації, необхідної для виконання професійних завдань; результати проведення гігієнічних досліджень; творчо поєднувати теоретичні знання і практичні навички в процесі аналізу стану здоров'я населення, режиму життєдіяльності для попередження виникнення ситуацій, що можуть викликати порушення стану здоров'я осіб різного віку.</p>	<p>PH 1 PH 2 PH 3 PH 4 PH 6 PH 12 PH 13</p>
<p>Здатність студентів обирати оптимальні форми, методи і прийоми, які б забезпечили шанобливе ставлення до пацієнта/клієнта, його безпеку/захист, комфорт та приватність; до творчого поєднання теоретичних знань та практичних навичок при проведенні гігієнічних досліджень окремих параметрів довкілля (води, ґрунтів, повітря); у мультидисциплінарній команді вербально і невербально спілкуватися з особами та групами співрозмовників, різними за віком, рівнем освіти, соціальною і професійною приналежністю, психологічними якостями тощо; застосовувати у професійній діяльності знання біологічних, медичних, педагогічних та психо-соціальних аспектів.</p>	<p>PH 1 PH 2 PH 3 PH 4 PH 6 PH 12 PH 13</p>
<p>Оцінювання готовності студента до самостійного проведення обстеження різних груп населення (фізичний розвиток), стану довкілля (гігієнічні показники норм води, ґрунту, повітря) та умов життєдіяльності (добовий режим) та інтерпретації отриманих результатів; як застосовувати сучасні науково-доказові дані у професійній діяльності.</p>	<p>PH 1 PH 2 PH 3 PH 4 PH 6 PH 12 PH 13</p>

5. ЗАСОБИ ДІАГНОСТИКИ ТА КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ

Методи навчання при вивченні дисципліни

Пояснювально-ілюстративний метод. Студенти здобувають знання, слухаючи лекцію, з навчальної або методичної літератури у "готовому" вигляді. Сприймаючи й осмислюючи факти, оцінки, висновки, вони залишаються в межах репродуктивного (відтворювального) мислення.

Репродуктивний метод. Застосування вивченого на основі використання окремих методик гігієни, моделі діяльності або загально прийнятих підходів під час практичних занять. Діяльність тих, кого навчають, є алгоритмічною, тобто відповідає гігієнічним нормативам, інструкціям, наказам, розпорядженням, правилам.

Метод проблемного викладення. Використовуючи відповідні до програми джерела й засоби під час лекційних і практичних занять, викладач, перш ніж викладати матеріал, ставить проблему, формулює пізнавальне завдання, а потім, наводить систему доведень, порівнюючи погляди, різні підходи, показує спосіб розв'язання поставленого завдання. Здобувачі ступеня бакалавр стають ніби свідками і співучасниками наукового пошуку.

Пошуковий, або евристичний метод. Використовується в тій чи іншій мірі у всіх формах навчальних занять та під час індивідуальної чи самостійної роботи студента. Його суть - в організації активного пошуку розв'язання висунутих викладачем (чи самостійно сформульованих) пізнавальних завдань, в визначених випадках під керівництвом лектора, або на основі наведених прикладів і вказівок. Процес мислення набуває продуктивного характеру, але його поетапно скеровує й контролює викладач або самі студенти на основі роботи над навчально-методичною літературою.

Дослідницький метод. Після аналізу матеріалу, постановки проблем і завдань та короткого усного або письмового інструктажу ті, кого навчають, самостійно вивчають літературу з проблематики гігієнічних досліджень, ведуть спостереження й виміри, наприклад, обсяги обстеження параметрів довкілля, показників комфортного мікроклімату, зміни показників здоров'я під дією неблагоприємних чинників (зміни складових повітря, води тощо), виконують інші пошукові дії. Ініціатива, самостійність, творчий пошук виявляються в дослідницькій діяльності найповніше. Методи навчальної роботи безпосередньо переходять у методи, які імітують, а іноді й реалізують науковий пошук. Такий метод є пріоритетним у самостійній підготовці бакалаврів.

Засобами оцінювання та методами демонстрування результатів навчання навчальної дисципліни «Гігієна» є:

- індивідуальне усне опитування
- виконання письмового завдання;
- відповіді до практичних завдань;
- виконання письмових завдань з демонстрацією практичних навичок;
- реферати, аналітичні звіти;
- співбесіда за результатами самостійної роботи;
- тестовий контроль;
- вирішення типових задач;
- письмовий теоретичний контроль;
- індивідуальний контроль практичних дій та отриманих результатів.

Форми контролю та критерії оцінювання результатів навчання

Форма підсумкового семестрового контролю: екзамен.

Оцінювання якості знань студентів, в умовах організації навчального процесу за кредитно-модульною системою здійснюється шляхом поточного, модульного, підсумкового (семестрового) контролю за 100-бальною шкалою оцінювання, за шкалою ECTS транснаціональною шкалою оцінювання.

Контроль теоретичної підготовленості

Теоретична підготовленість перевіряється і оцінюється за результатами усної або письмової відповіді на контрольні питання, що складені у відповідності до змісту навчальної програми, таблиця 5.1.

Таблиця 5.1

Нарахування балів за підготовленість студентів на практичних заняттях

Бали	Критерії оцінки
5	якщо відповідь повна і правильна
4	якщо відповідь по суті правильна, але не повна
3	якщо відповідь викладена не повно і з помилками

2	якщо відповідь не розкриває суті або не зроблена спроба відповіді на поставлені запитання
---	---

Перевірка та оцінювання знань, умінь і практичних навичок студентів здійснюються за 100-бальною шкалою в межах окремого змістового модулю, та 100-бальною шкалою у процесі підсумкового модульного контролю. Загальна оцінка складається з оцінок за результатами поточного модульного контролю та двох модульних контролів, або ж сума (за підрахунком) оцінок поточного модульного контролю та підсумкового екзаменаційного.

Модульний контроль проводиться у процесі занять та наприкінці виконання певного розділу програми, чи навчального семестру шляхом аналізу показників поточної успішності та письмового тестування. В кожному варіанті є 10 письмових тестів. Правильна відповідь за кожний окремий тест оцінюється в 5 балів. За допомогою тестування оцінюється ступінь освоєння пройденого матеріалу за максимальною рейтинговою оцінкою – 50 балів. До оцінки за результати тестування додаються оцінки за активність студента на заняттях, якість самостійної роботи, відвідування та результати поточних тестувань протягом лабораторних занять, таблиця 5.2.

Таблиця 5.2

Шкала контролю змістового модулю

Показники	Бали
<u>Змістовий модульний контроль 1:</u>	
Письмове тестування (за кожну правильну відповідь нараховується 3 бали)	0-60
<i>Поточний модульний контроль:</i>	
Тестовий контроль (за результатами середньої оцінки тестового контролю 5-ти занять, за кожну правильну відповідь нараховується 1 балл, кількість балів за одне заняття від 0 до 5)	0-25
Активність на занятті (краща оцінка за результатами опитувань)	0-5
Самостійна робота (за якість конспектів лекцій та виконаних завдань)	0-5
Відвідування (за 20% відвіданих занять нараховується по 1 балу)	0-5
Загальна оцінка 0 - 100	
<u>Змістовий модульний контроль 2:</u>	
Письмове тестування (за кожну правильну відповідь нараховується 3 бали)	0-60
<i>Поточний модульний контроль:</i>	
Тестовий контроль (за результатами середньої оцінки тестового контролю 9-ти занять, за кожну правильну відповідь нараховується 1 балл, кількість балів за одне заняття від 0 до 5, отриманий результат множиться на коефіцієнт 0,5)	0-25
Активність на занятті (краща оцінка за результатами опитувань)	0-5
Самостійна робота (за якість конспектів лекцій та виконаних завдань)	0-5
Відвідування (за 20% відвіданих занять нараховується по 1 балу)	0-5
Загальна оцінка 0 - 100	

Підсумковий модульний контроль проводиться наприкінці навчального семестру і дає можливість визначити кінцеву ступінь освоєння навчального матеріалу, таблиця 5.3.

Таблиця 5.3

Шкала модульного контролю екзаменаційних тестувань

Показники	Бали
Письмове тестування:	

(за кожен правильну відповідь нараховується 2,5 балів, кількість тестових завдань в одному варіанті – 40), або Усна відповідь: (4 теоретичних питання по 25 балів)	0 – 100 0 – 100
Загальна оцінка	0 – 100

До підсумкового (семестрового) контролю з навчальної дисципліни не допускаються студенти, які не виконали умови договору про навчання та усі види обов'язкових робіт (лабораторних робіт, самостійних завдань, рефератів тощо), передбачених робочою програмою, а також підсумкова модульна оцінка яких становить менше 35 балів. Відповідальний працівник деканату у відомості проти прізвища такого студента робить позначку «недопущений».

Студент, який не з'явився на МКО з *поважної причини*, може пройти його у визначений кафедрою термін.

Студент, який за результатами модульних контролів отримав оцінку «F» (0-34 бали), повинен до проведення підсумкового (семестрового) контролю покращити цю оцінку принаймні до показника FX (≥ 35 балів) під час чергування викладачів на кафедрі. Без такого покращання він до підсумкового (семестрового) контролю не допускається.

Студент, який за результатами модульного контролю отримав оцінку «P» (0-34 бали), повинен перескласти цей модуль до проведення підсумкового (семестрового) контролю, згідно із затвердженим деканатом графіком або під час чергування викладачів на кафедрі.

Таблиця 5.4.

Критерії оцінювання самостійної роботи студентів

Бали	Критерії оцінювання
0-8 1	Студент повною мірою розкриває питання, винесені для самостійного опрацювання, вільно оперує поняттями і науковою термінологією, демонструє глибокі знання джерел, має власну думку щодо відповідної теми і здатний аргументовано її доводити.
7-5	Загалом матеріал самостійної роботи викладений достатньо повно, але студент припускається певних помилок при виконанні завдань, винесених для самостійного опрацювання, трапляються неточності, деякі питання розкриті неповністю.
4-3	Студент неповністю розкриває питання, винесені для самостійного опрацювання, слабо розуміє їх сутність, намагається робити висновки, але при цьому припускається грубих помилок, матеріал викладає нелогічно, непослідовно.
2-1	Виконана робота виглядає нашвидку зробленою чи незакінченою. Наявні значні фактичні помилки, незрозумілості, нерозуміння теми або невідповідність викладеного матеріалу передбаченій темі для самостійного опрацювання

Критерії оцінювання модульної контрольної роботи. Модульний контроль проводиться після 2-х змістових модулів шляхом аналізу показників поточної успішності та написання письмової модульної контрольної роботи, яка складається з теоретичних питань та заняттєвого аналізу та синтезу (додаток 1). В кожному варіанті є 2 теоретичних питання та опис заняття, яке потрібно аналізувати за схемою. Правильна відповідь за кожне теоретичне питання оцінюється в 15 балів, за виконання заняттєвого аналізу – 20 балів. За допомогою письмової модульної контрольної роботи оцінюється ступінь освоєння пройденого матеріалу за максимальною рейтинговою оцінкою – 50 балів. До оцінки за результати модульного контролю додаються оцінки за виготовлення допоміжного обладнання, усна відповідь на теоретичні питання, якість виконання самостійної роботи – максимальна оцінка 50 балів.

До підсумкового (семестрового) контролю з навчальної дисципліни не допускаються студенти, які не виконали умови договору про навчання та усі види обов'язкових робіт (лабораторних робіт, самостійних завдань, рефератів тощо), передбачених робочою програмою, а також підсумкова модульна оцінка яких становить менше 35 балів. Відповідальний працівник деканату у відомості проти прізвища такого студента робить позначку «недопущений».

Студент, який не з'явився на МКО з поважної причини, може пройти його у визначений кафедрою термін.

Студент, який за результатами модульних контролів отримав оцінку «F» (0-34 бали), повинен до проведення підсумкового (семестрового) контролю покращити цю оцінку принаймні до показника FX (≥ 35 балів) під час чергування викладачів на кафедрі. Без такого покращання він до підсумкового (семестрового) контролю не допускається.

Студент, який за результатами модульного контролю отримав оцінку «P» (0-34 бали), повинен перескласти цей модуль до проведення підсумкового (семестрового) контролю, згідно із затвердженим деканатом графіком або під час чергування викладачів на кафедрі.

Оцінку «відмінно» (90 – 100 балів, А), заслуговує студент, який:

- всебічно, систематично і глибоко володіє навчально-програмовим матеріалом;
- вміє самостійно виконувати завдання, передбачені програмою, використовує набуті знання і вміння у нестандартних ситуаціях;
- засвоїв основну і ознайомлений з додатковою літературою, яка рекомендована програмою;
- засвоїв взаємозв'язок основних понять дисципліни та усвідомлює їх значення для професії, яку він набуває;
- вільно висловлює власні думки, самостійно оцінює різноманітні життєві явища і факти, виявляючи особистісну позицію;
- самостійно визначає окремі цілі власної навчальної діяльності, виявив творчі здібності і використовує їх при вивченні навчально-програмового матеріалу, проявив нахил до наукової роботи.

Оцінку «добре» (82-89 балів, В) - заслуговує студент, який:

- повністю опанував і вільно (самостійно) володіє навчально-програмовим матеріалом, в тому числі застосовує його на практиці, має системні знання в достатньому обсязі відповідно до навчально-програмового матеріалу, аргументовано використовує їх у різних ситуаціях;
- має здатність до самостійного пошуку інформації, а також до аналізу, постановки і розв'язування проблем професійного спрямування;
- під час відповіді допустив деякі неточності, які самостійно виправляє, добирає переконливі аргументи на підтвердження вивченого матеріалу;

Оцінку «добре» (74 – 81 бал, С) заслуговує студент, який:

- в загальному роботу виконав, але відповідає на екзамені з певною кількістю помилок;
- вміє порівнювати, узагальнювати, систематизувати інформацію під керівництвом викладача, в цілому самостійно застосовувати на практиці, контролювати власну діяльність;
- опанував навчально-програмовий матеріал, успішно виконав завдання, передбачені програмою, засвоїв основну літературу, яка рекомендована програмою;

Оцінку «задовільно» (64 – 73 бали, D)- заслуговує студент, який:

- знає основний навчально-програмовий матеріал в обсязі, необхідному для подальшого навчання і використання його у майбутній професії;
- виконує завдання непогано, але зі значною кількістю помилок;
- ознайомлений з основною літературою, яка рекомендована програмою;
- допускає на заняттях чи екзамені помилки при виконанні завдань, але під керівництвом викладача знаходить шляхи їх усунення.

Оцінку «задовільно» (60-63 бали, E) - заслуговує студент, який:

- володіє основним навчально-програмовим матеріалом в обсязі, необхідному для подальшого навчання і використання його у майбутній професії, а виконання завдань задовольняє мінімальні критерії. Знання мають репродуктивний характер.

Оцінка «незадовільно» (35 – 59 балів, FX)- виставляється студенту, який:

- виявив суттєві прогалини в знаннях основного програмового матеріалу, допустив принципові помилки у виконанні передбачених програмою завдань.

Оцінка «незадовільно» (35 балів, F)- виставляється студенту, який:

- володіє навчальним матеріалом тільки на рівні елементарного розпізнавання і відтворення окремих фактів або не володіє зовсім;

Підсумкова модульна оцінка з навчальної дисципліни визначається як середнє арифметичне *результатів* 2-х модульних контролів та виставляється за 100-бальною шкалою, шкалою ЄКТС та національною шкалою. Переведення даних 100-бальної шкали у оцінки за національною шкалою та шкалою ЄКТС здійснюється у порядку, зазначеному в таблиці 5.5.

Таблиця 5. 5.

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
82-89	B	добре	
74-81	C		
64-73	D	задовільно	
60-63	E		
35-59	F X	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

Підсумковий модульний контроль включає наступний вид контролю: екзамен.

Екзамен є заключним підсумковим модульним контролем. До екзамену допускаються тільки ті студенти, які отримали такі бали: по 35 балів і більше – за контроль першого та другого модулів. Студенти, в яких оцінки за сумою двох модулів дорівнюють або є вищими за 60 балів, можуть не приймати участі в екзаменаційному контролі, але за бажанням вони можуть покращити свою оцінку, прийнявши участь в екзамені. Екзамен може проводитись у формі усної відповіді на питання в білеті, кожне питання оцінюється у балах. Максимальна оцінка за екзаменаційні відповіді складає 100 балів, див. таблицю 5.

6. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

6.1. Зміст навчальної дисципліни Змістовий модуль 1.

Тема 1. Гігієна як навчальна дисципліна. Об'єкт, предмет, завдання гігієни. Закони гігієни, нормування в гігієні. Гігієнічна оцінка умов (факторів) середовища, що впливають на стан здоров'я.

Тема 2. Визначення поняття «погода», фактори що характеризують погоду та їх гігієнічне значення. Клімат, клімато-погодні умови, гігієнічне значення для здоров'я населення. Гігієнічна оцінка температури, вологості, атмосферного тиску, методики дослідження

Тема 3. Гігієнічна оцінка швидкості руху повітря, оцінка напрямку руху повітря, методика дослідження. Санітарно – хімічне дослідження повітряного середовища приміщень.

Тема 4. Гігієнічна оцінка природного та штучного освітлення, методики визначення.

Тема 5. Гігієнічна оцінка води. Вода, значення, загальна характеристика складових в нормі. Методи очищення і знезараження води.

Тема 6. Гігієнічна оцінка ґрунту. Значення ґрунту у біобезпеці населення. Методи очищення і знезараження ґрунту.

Тема 7. Фізичний розвиток і стан здоров'я населення різних вікових груп. Характеристика провідних чинників довкілля та соціальних умов життя, що впливають на здоров'я населення. Методи оцінки стану здоров'я.

Тема 8 Методи оцінки фізичного розвитку.

Тема 9. Визначення соматометричних, соматоскопічних та фізіометричних показників фізичного розвитку.

Тема 10. Антропометричний профіль, методика визначення. Підсумковий модульний контроль.

Змістовий модуль 2.

Гігієна харчування. Гігієна фізичного виховання молоді. Гігієна навчальних, оздоровчих, лікувальних установ

Тема 11. Гігієнічні вимоги до харчування. Фізіолого-гігієнічні основи харчування. Гігієнічна оцінка складових харчових продуктів.

Тема 12. Енергетична цінність продуктів харчування (калорійність раціону), розрахунок енерговитрат людини та її енергопотреб у харчових речовинах.

Тема 13. Якісний та кількісний склад раціону Гігієнічні вимоги до харчування.

Тема 14. Харчування організованих колективів. Харчові отруєння та їх профілактика.

Тема 15. Особиста гігієна, основні елементи особистої гігієни. Гігієна взуття та одягу.

Тема 16. Біологічні чинники зовнішнього середовища, що впливають на стан здоров'я населення. Біоритми, значення для здоров'я.

Тема 17. Загартування, методи загартування. Методи дослідження.

Тема 18. Гігієнічні основи режиму дня. Добовий режим, гігієнічне значення для здоров'я населення. Гігієнічні вимоги до навчально-виховного процесу, розкладу уроків.

Тема 19. Гігієнічні вимоги до обладнання навчальних закладів. Гігієнічне та санітарне забезпечення в навчальних, лікувальних та оздоровчих закладах. Гігієнічні вимоги до меблів.

Тема 20. Гігієна фізичного виховання. Підсумковий модульний контроль.

6.2. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин					
	денна форма					
	всього	у тому числі				
л		пр	ла б	інд	с.р.	
1	2	3	4	5	6	7
Змістовий модуль 1. Гігієна як навчальна на наукова дисципліна, її мета, завдання, об'єкти вивчення. Біологічні чинники зовнішнього середовища, їх вплив на формування, відновлення, збереження здоров'я						
Тема 1. Гігієна як навчальна дисципліна. Об'єкт, предмет, завдання гігієни. Закони гігієни, нормування в гігієні.	7	2	2	-	-	3
Тема 2. Гігієна клімато-погодних умов, значення для здоров'я населення. Гігієнічна оцінка температури, вологості,	5	-	2	-	-	3

атмосферного тиску, швидкості руху повітряних потоків, методи дослідження.						
Тема 3. Гігієнічна оцінка швидкості руху повітря, оцінка напрямку руху повітря, методика дослідження. Санітарно – хімічне дослідження повітряного середовища приміщень.	6	-	2	-	-	4
Тема 4. Гігієнічна оцінка природного та штучного освітлення, методика визначення. Гігієнічна оцінка швидкості руху повітря, оцінка напрямку руху повітря. ГДК, оцінка ризику для населення.	7	2	2	-	-	3
Тема 5. Гігієнічна оцінка води. Методи очищення і знезараження води.	5	-	2	-	-	3
Тема 6. Гігієнічна оцінка ґрунту. Санітарно-гігієнічна характеристика ґрунту. Забруднення ґрунтів, методи очищення.	6	-	2	-	-	4
Тема 7. Фізичний розвиток і стан здоров'я населення різних вікових груп. Закономірності росту та розвитку дитячого і підліткового організму, критерії розподілу на групи здоров'я.	8	2	2	-	-	4
Тема 8. Методи оцінки фізичного розвитку.	8	2	2			4
Тема 9. Визначення соматометричних, соматоскопічних та фізіометричних показників фізичного розвитку.	6	-	2	-	-	4
Тема 10. Антропометричний профіль, оцінка фізичного розвитку. Підсумковий модульний контроль № 1	-	-	2	-	-	-
Разом за змістовим модулем 1	60	8	20	-	-	32
Змістовий модуль 2. Гігієна харчування. Гігієна фізичного виховання молоді. Гігієна навчальних, лікувальних, оздоровчих, виробничих установ						
Тема 11. Гігієнічні вимоги до харчування. Фізіолого-гігієнічні основи харчування. Харчовий статус людини, методи оцінки. Гігієнічна оцінка складових харчових продуктів.	7	2	2	-	-	3
Тема 12. Енергетична цінність (калорійність раціону, розрахунок енерговитрат людини та її енергопотреб у харчових речовинах	8	2	2	-	-	4
Тема 13. Якісний та кількісний склад раціону Гігієнічні вимоги до харчування. Оцінювання харчування за даними меню-розкладки, дієтичне харчування.	6	-	2	-	-	4
Тема 14. Харчування організованих колективів. Харчові отруєння та їх профілактика. Методика оцінки випадків харчових отруєнь.	5	-	2	-	-	3
Тема 15. Особиста гігієна, основні елементи особистої гігієни. Гігієнічна характеристика засобів, що використовуються у догляді за шкірою, волоссям та ротовою порожниною. Гігієна одягу та взуття	7	2	2	-	-	3
Тема 16. Біологічні чинники зовнішнього середовища, що впливають на стан здоров'я населення. Профілактика інфекційних та паразитарних захворювань. Гельмінтози та заходи їх профілактики	6	-	2	-	-	4
Тема 17. Загартування, методи загартування. Методи дослідження	6	-	2	-	-	4

Тема 18. Гігієнічні основи режиму дня. Добовий режим, гігієнічне значення для здоров'я населення. Гігієнічні вимоги до навчально-виховного процесу, розкладу уроків.	8	2	2	-	-	4
Тема 19. Гігієнічне та санітарне забезпечення в навчальних, лікувальних та оздоровчих закладах. Гігієнічні вимоги до внутрішньо будинкового обладнання. Гігієнічні вимоги до меблів.	7	2	2	-	-	3
Тема 20. Гігієна фізичного виховання. Підсумковий модульний контроль № 2	2	-	2	-	-	-
Разом за змістовим модулем 2	60	8	20	-	-	32
Всього годин	120	16	40	-	-	64

6.3. Теми практичних занять

Ефективною формою організації навчання у вищій школі є практичні заняття, з якими органічно поєднуються лекції. Проведення практичних занять дозволяє вирішувати такі дидактичні цілі: - оптимально поєднувати лекційні заняття із систематичною самостійною навчально-пізнавальною діяльністю студентів, їх теоретичну підготовку з практичною; - розвивати вміння, навички розумової праці, творчого мислення, вміння використовувати теоретичні знання для вирішення практичних завдань; - формувати у студентів інтерес до науково-дослідної роботи і залучення їх до наукових досліджень, які здійснює кафедра; - забезпечувати системне повторення, поглиблення і закріплення знань студентів за певною темою.

№ п/п	Теми практичних занять	К-ть год
Змістовий модуль 1		
1	Гігієна як навчальна дисципліна. Мережа дитячих, навчальних і оздоровчих закладів. Методи дослідження, особливості проведення в дитячих колективах. Нормування в гігієні. Особливості санітарно-епідеміологічного нагляду.	2
2	Визначення поняття «погода», фактори що характеризують погоду та їх гігієнічне значення. Клімат, клімато-погодні умови, гігієнічне значення для здоров'я населення. Специфічні та неспецифічні прояви геліометеотропних реакцій їх вплив на здоров'я населення. Заходи з профілактики. Гігієнічна оцінка температури, вологості, атмосферного тиску, методики дослідження.	2
3	Гігієнічна оцінка швидкості руху повітря, оцінка напрямку руху повітря, методика дослідження. Санітарно – хімічне дослідження повітряного середовища приміщень. Методика визначення та гігієнічна оцінка запиленості повітря.	2
4	Методика визначення та гігієнічна оцінка природного та штучного освітлення. Поняття, оцінка ризику для здоров'я населення, біобезпека житлових та громадських будівель та споруд. Визначення та оцінювання показників природного (світловий коефіцієнт, коефіцієнт природного освітлення та інших) і штучного освітлення приміщень (освітленість, яскравість та інші).	2
5	Гігієнічна оцінка води. Методика гігієнічної оцінки питної води за даними санітарного обстеження систем водопостачання та земельних ділянок за результатами лабораторного аналізу проб. Значення якості питної води у біобезпеці населення. Методи гігієнічної оцінки факторів	2

	забруднення, гранично допустимі концентрації, шляхи негативного впливу на стан здоров'я населення. Методи знезараження.	
6	Гігієнічна оцінка води, ґрунту. Методика гігієнічної оцінки ґрунту за даними санітарного обстеження земельних ділянок за результатами лабораторного аналізу проб. Значення якості ґрунтів для біобезпеки населення, шляхи негативного впливу на стан здоров'я населення. Методика гігієнічної оцінки факторів забруднення ґрунту, гранично допустимі концентрації. Методи знезараження.	2
7	Фізичний розвиток і стан здоров'я населення різних вікових груп. Закономірності росту та розвитку дитячого і підліткового організму, критерії розподілу на групи здоров'я.	2
8	Методи оцінки стану здоров'я та фізичного розвитку.	2
9	Визначення соматометричних, соматоскопічних та фізіометричних показників фізичного розвитку.	2
10	Антропометричний профіль, методика проведення, оцінка фізичного розвитку. Модульне контрольне оцінювання №1	2
Змістовий модуль 2		
11	Гігієнічні вимоги до харчування. Фізіолого-гігієнічні основи харчування. Харчовий статус людини, методи оцінки. Гігієнічна оцінка складових харчових продуктів.	2
12	Енергетична цінність (калорійність раціону, розрахунок енерговитрат людини та її енергопотреб у харчових речовинах	2
13	Якісний та кількісний склад раціону Гігієнічні вимоги до харчування. Оцінювання харчування за даними меню-розкладки, дієтичне харчування.	2
14	Харчування організованих колективів. Харчові отруєння та їх профілактика. Методика оцінки випадків харчових отруєнь.	2
15	Особиста гігієна, елементи особистої гігієни. Характеристика засобів, у догляді за шкірою, волоссям та ротовою порожниною.	2
16	Біологічні чинники зовнішнього середовища, що впливають на стан здоров'я населення. Біоритми, значення для здоров'я	2
17	Загартування, методики, значення для здоров'я	2
18	Гігієнічні основи режиму дня. Добовий режим, гігієнічне значення для здоров'я населення. Гігієнічні вимоги до навчально-виховного процесу, розкладу уроків.	2
19	Гігієнічне та санітарне забезпечення в навчальних, лікувальних та оздоровчих закладах. Гігієнічні вимоги до внутрішньо будинкового обладнання. Гігієнічні вимоги до меблів.	2
20	Гігієна фізичного виховання. Підсумковий модульний контроль № 2	2
	Всього годин	40

6.4. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	К-ть год
1	Методика прогнозування і профілактики погодозумовлених хронічних захворювань: Фізіологія терморегуляції та адаптації людини. Основи гігієни довкілля. Методи профілактики геліометеотропних реакцій у здорової та хворої людини. Визначення показники, що характеризують кліматичні та погодні умови місцевості, гігієнічна характеристика результатів.	8
2	Санітарно – хімічне та гігієнічне дослідження повітряного середовища приміщень. Гігієнічна оцінка запиленості повітря, оцінка ризику для здоров'я населення, біобезпека житлових та громадських будівель та споруд	8
3	Гігієнічні основи навчально-виховного процесу учнів різних вікових груп. Розклад уроків, добовий режим, гігієнічне значення для здоров'я населення.	8
4	Гігієнічна оцінка показників фізичного розвитку: анатомо-фізіологічні особливості та психофізіологічні особливості організму осіб різних вікових та статевих груп. Основні прийоми визначення соматометричних, соматоскопічних та фізіометричних показників фізичного розвитку, складання індивідуального антропометричного профілю студента.	8
5	Гігієнічна оцінки питної води за даними санітарного обстеження систем водопостачання та земельних ділянок, за результатами лабораторного аналізу проб	8
6	Принципи здорового харчування, харчовий статус людини, методи оцінки. Енергетична цінність (калорійність) раціону, розрахунок енерговитрат людини та її енергопотреб у харчових речовинах. Якісний та кількісний склад раціону. Оцінювання харчування за даними меню-розкладки, дієтичне харчування. Харчування організованих колективів. Харчові отруєння та їх профілактика. Методика оцінки випадків харчових отруєнь.	8
7	Екологія і здоров'я. Систематизувати і закріпити теоретичні знання про поширення і профілактику захворювань, зумовлених впливом шкідливих екологічних чинників. Санітарно-гігієнічні заходи боротьби та профілактики.	8
8	Особиста гігієна, основні елементи особистої гігієни. Особиста гігієні шкіри, волосся, нігтів, шкіри, тіла тощо. Гігієнічна характеристика засобів, що використовуються у догляді за шкірою, волоссям та ротовою порожниною. Гігієна фізичного виховання та спорту Особливості харчування спортсменів. Гігієна взуття та одягу.	8
	Всього годин	64

6.5. Індивідуальні завдання

1. Методика визначення та гігієнічна оцінка природного та штучного освітлення.
2. Гігієнічна оцінка швидкості руху повітря, оцінка напрямку руху повітря, методика дослідження. Санітарно – хімічне дослідження повітряного середовища приміщень. Методика визначення та гігієнічна оцінка запиленості повітря.
3. Провести визначення груп здоров'я, соматометричних, соматоскопічних та фізіометричних показників фізичного розвитку.
4. Здійснити оцінку фізичного розвитку.
5. Провести визначення провідних особливостей особистості людини.
6. Здійснити гігієнічну оцінку режиму дня для осіб різного віку, розкладу занять для школярів різного віку, організації та методики проведення уроку, а також організації позашкільної діяльності та вільного часу різних груп населення.
- 7.

8. ІНСТРУМЕНТИ, ОБЛАДНАННЯ, ВИКОРИСТАННЯ ЯКИХ

ПЕРЕДБАЧАЄ НАВЧАЛЬНА ДИСЦИПЛІНА

Обладнання: мультимедійне обладнання, сайт електронного навчання ДВНЗ «УжНУ», Classroom, програма Socrative, Kahoot та інші.

Методичне забезпечення: конспект лекцій з дисципліни; схеми, таблиці, малюнки, презентації, відеоматеріали; інструктивно-методичні матеріали для проміжного і підсумкового контролю знань; критерії модульно-рейтингового оцінювання знань із навчальної дисципліни.

Матеріально-технічне забезпечення. Кількісні та якісні показники матеріально-технічного забезпечення освітньої діяльності у сфері вищої освіти зі спеціальності 227 Терапія та реабілітація відповідають вимогам; для теоретичних занять використовуються аудиторії загального та спеціального призначення, для практичних занять – кабінети.

Обладнання: ростомір, вагомір, психрометр, барограф, термометр, сантиметрова стрічка, лінійка, кутомір, товстотний циркуль.

Методи, методики та технології: огляд, спостереження, опитування, тестування та вимірювання; обробка та аналіз, узагальнення інформації; планування обсягів обстеження та оцінка результатів гігієнічних методик дослідження.

Інформаційне та навчально-методичне забезпечення.

– офіційний веб-сайт <http://www.uzhnu.edu.ua> містить інформацію про освітні програми, навчальну, наукову і виховну діяльність, структурні підрозділи, правила прийому, контакти;

– доступ до мережі Інтернет;

– наукова бібліотека, читальні зали з комп'ютерним обладнанням та доступом до Інтернет-мережі;

– дидактичні матеріали: підручники, енциклопедії методичні та навчальні посібники, презентації лекційних курсів, тести з дисциплін цієї освітньої програми доступні студентам через систему електронного навчання університету Moodle;

– навчальні і робочі плани;

– графіки навчального процесу;

– навчально-методичні комплекси дисциплін;

– дидактичні матеріали для самостійної та індивідуальної роботи студентів з дисциплін.

8. РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ

8.1. Основна література

1. Мальцева О. Б., Ляховець Л. О. Функціональна та клініко-лабораторна діагностика: навчальний посібник, м. Ужгород : ТОВ «Прінтлайн», 2022. – 213 с.

2. Мальцева О.Б., Ляховець Л.О. Гігієна Методична розробка для самостійної роботи студентів вищих навчальних закладів, ч. 1 - Ужгород, Видавець ТОВ «Прінтлайн» 2022. – 48 С.

3. Мальцева О. Б., Ляховець Л. О. Гігієна Методична розробка для самостійної роботи студентів вищих навчальних закладів, ч. 2- Ужгород, Видавець ТОВ «Прінтлайн», 2022. 48 С.

4. Мальцева О. Б. Гігієнічна оцінка метеорологічних факторів (температури, вологості, атмосферного тиску, швидкості руху повітря), методи дослідження. Методичні рекомендації. м. Ужгород, Видавництво print. pruvat, 2024. 63 с.

5. Мальцева О. Б. Гігієнічна оцінка води, ґрунту, методи дослідження. Методичні рекомендації. м. Ужгород, Видавництво print. pruvat, 2024. 79 с.

6. Гаркуша С.В. Здоров'язбережувальний потенціал рухової активності: теоретико-методичні аспекти. - Чернігів: Десна Поліграф, 2019. 392 с.

7. Павлова Ю.О. Оздоровчо-рекреаційні технології та якість життя людини. Львів: ЛДУФК, 2019. - 356 с.

8. Даценко І.І., Габонович Р.Д. Профілактична медицина. Загальна гігієна з основами екології. К.: Зооров'я, 2015. 792 с.

9. Коцур Н.І., Товкун Л.П. Валеологія: підручник. Переяслав-Хмельницький: ПП "СКД", 2018. - 464 с.

10. Сергета І.В., Панчук О.Ю., Яворовський О.П. Гігієна та охорона праці: підручник. Вінниця: Нова Книга, 2020. - 536 с.

11. Методичні матеріали для самостійної роботи студентів Завгородній І. В., Сидоренко М.О., Коробчанський П.О. та ін. Харків, ХНМУ, 2018. 76 с.

12. Гігієна праці: підручник / Ю. І. Кундієв, О. П. Яворовський, А. М. Шевченко та ін.; за ред. акад. НАН України, НАМН України, проф. Ю.І. Кундієва, чл-кор. НАМН України проф. О.П. Яворовського. - К.: ВСВ "Медицина", 2011. 904 с.

13. Базилик Н.В., Кучма В.Р. Гігієна дітей та підлітків. Київ: Медицина. 2014. 368 с.

Санітарний регламент для закладів загальної середньої освіти. Наказ МОЗ України від 25.09.2020 № 2205.

14. Кучма В.Р., Остроумова Т.М. Гігієнічні основи організації навчального процесу в загальноосвітніх навчальних закладах. Київ: Здоров'я, 2013. - 272 с.

15. Державні санітарні норми та правила «Гігієнічні вимоги до друкованої продукції для дітей» (ДСанПіН 5.5.6.012-98).

16. Гребенькова В.А., Гончарук Є.І. Гігієна та екологія. Київ: ВСВ «Медицина», 2016. – 400 с.

17. Актуальні питання біобезпеки у сучасних умовах (Гуменюк І.І.) Екологічна та біологічна безпека України: колективна монографія / за науковою редакцією О.І. Дребот, А.І. Парфенюк. Київ: Видавництво НУБІП України, 2022. С. 238 – 268.

18. Методичний посібник для лабораторних занять з гігієни та екології для студентів медичного факультету. Микита Х.І., перше видання, 2023 року 66 ст. <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jsui/handle/lib/67593>

19. Черба О.В., Квасов В.А. Комплексна інтегральна оцінка антропогенного впливу на навколишнє природне середовище України. Український журнал природничих наук № 5 С 140-154 DOI <https://doi.org/10.32782/naturaljournal.5.2023.15> ISSN: 2786-6335 print ISSN: 2786-6343 online

20. Черба О.В., Квасов В.А. Комплексна інтегральна оцінка антропогенного впливу на навколишнє природне середовище України. Scientific and educational dimensions of natural

sciences : Scientific monograph. Riga, Latvia: «Baltija Publishing». 2023. С. 256-273.: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-289-0-12>

21.Т.І. Кметь, Л.І. Власик, О.М. Жуковський, Т.І.Грачова, О.В. Кушнір, Коротун О.П., Візнюк І.Д., Прунчак І.Ф. Навчально-методичний посібник на електронному носії «Навчально-методичні матеріали до практичних занять з гігієни та екології». – 2-ге видання перероблене і доповнене. – Чернівці: Медуніверситет, 2025. – 311 с. ISBN 978-617-519-169-9 (електронний навчально-методичний посібник)

22.Микита Х.І., Рогач І.М. Гігієна та екологія. Навчальний посібник для лабораторних занять. – Ужгород: Видавництво УжНУ “Говерла”, 2022.– 346 с.

23.Швагер О.В., Кучеренко О.С. Сучасні піходи до оцінки стану забруднення атмосферного повітря та його безпеки для здоров'я населення. Матеріали науково-практичної конференції з міжнародною участю «Екологічні та гігієнічні проблеми сфери життєдіяльності людини» (Київ, 15 березня 2023 р.) / за загальною редакцією член-кор. НАМН України, професора С.Т. Омельчука. – К.: МВЦ «Медінформ», 2023. С. 214-215.

24. Методи і засоби оцінки ризику здоров'ю населення від забруднення атмосферного повітря: [Електронний ресурс]: навч. посіб. для студ. спеціальності 122 «Комп'ютерні науки та інформаційні технології», спеціалізації «Інформаційні технології моніторингу довкілля» / Н. В. Караєва, І. В. Варава; КПП ім. Ігоря Сікорського. Київ : КПП ім. Ігоря Сікорського, 2018. 56 с.

25.Оцінка ризику споживання питної води з підвищеним вмістом нітратів для здоров'я населення / Авраменко Л.М., Туряниця С.М., Ковнацький Є.М., Савенко В.Ю. Матеріали науково-практичної конференції з міжнародною участю «Екологічні та гігієнічні проблеми сфери життєдіяльності людини» (Київ, 15 березня 2023 р.) / за загальною редакцією член-кор. НАМН України, професора С.Т. Омельчука. – К.: МВЦ «Медінформ», 2023. С. 36-38.

26.Пашко К. О., Попович Д. В., Лотоцька О. В. Гігієна у фізичній реабілітації. Тернопіль: Укрмедкнига, 2019 360 с.

27.Заблоцька О. С., Степанчук І. М., Ніколаєва І. М.Гігієна харчування у профілактиці хвороб людини. Актуальні питання підготовки та наукової діяльності магістрів галузі знань «Охорона здоров'я»: матеріали IV Всеукраїнської науковопрактичної конференції з міжнародною участю. Ужгород-Житомир, 24 листопада 2023 р. Ужгород, 2023. С. 43-46.

28.Гаркавий С.С., Гаркавий С.І., Омельчук С.Т. Щодо нормативів гранично допустимих концентрацій небезпечних речовин в ґрунті. Матеріали науково-практичної конференції з міжнародною участю «Екологічні та гігієнічні проблеми сфери життєдіяльності людини» (Київ, 15 березня 2023 р.) / за загальною редакцією член-кор. НАМН України, професора С.Т. Омельчука. – К.: МВЦ «Медінформ», 2023. С. 81-83.

29.Решетило Л.І., Зарічна О.З. Екологічні аспекти якості харчових продуктів. Матеріали науково-практичної конференції з міжнародною участю «Екологічні та гігієнічні проблеми сфери життєдіяльності людини» (Київ, 15 березня 2023 р.) / за загальною редакцією член-кор. НАМН України, професора С.Т. Омельчука. – К.: МВЦ «Медінформ», 2023. С. 166-168.

30.Методика фізичного виховання студентів спеціальної медичної групи / Н. А. Олійник, В. Б. Бочарова: Методичний посібник для студентів всіх спеціальностей ВНАУ – Вінниця: ОЦ ВНАУ, 2015 – 290 с.

8.2. Допоміжна література

1. Основи екології: Підручник для студ. вищих навч. закладів / В. Г. Бардов, В. І. Федоренко, Е.М Білецька та ін. Вінниця: Нова Книга, 2013. 424 с.

2. Природне та штучне освітлення ДБН В.2.5-28:2018 Укрархбудінформ 2018. 133 с.

3. Методичні вказівки до лабораторної роботи №9 з дисципліни «Основи охорони праці» «Дослідження запиленості повітря виробничих приміщень» / Укладачі: О. Я. Гурик, О. І. Король, В.С. Семчишин. Тернопіль.: Вид-во ТНТУ імені Івана Пулюя, 2014. 20 с.

4. Методичні рекомендації для проведення кампанії «Shop inventory» з визначення на ринку України найбільш безпечних засобів особистої гігієни та косметичної продукції, включаючи товари для дітей. Київ: ВЕГО Мама-86, 2016. 154 с.

5. Навчання дітей правил особистої гігієни: посібник для вчителів / Є. М. Коренева, Л. Д. Кожокар, А. В. Єлькін, А. М. Цветкова. Всеукраїнська екологічна громадська організація (ВЕГО) «Мама-86» за підтримки Дитячого фонду ООН (ЮНІСЕФ) за підтримки уряду Німеччини та Німецького банку розвитку (KfW). 2019. 84 с.
6. Цимбалюк С. М. Психогігієна організації вільного часу дітей шкільного віку Український вісник психоневрології. 2021. Т. 29, № 2. - С. 78-82.
7. Поліщук Т. В., Заболотна Г. Е. Гігієнічні аспекти використання інформаційно-комунікаційних технологій у позашкільній діяльності дітей Молодий вчений. 2020. № 11(87). - С. 265-270.
8. Гуменюк О. Є. Психогігієна освітньої діяльності: монографія. Тернопіль: Економічна думка, 2019. 368 с.
9. Гозак С. В., Єлізарова О. Т., Парац А. М. Гігієнічна оцінка режиму дня учнів загальноосвітніх навчальних закладів Довкілля та здоров'я. 2018. - № 4(88), С. 68-72.
10. Даниленко Г. М., Подаваленко О. В., Пономарьова Л. І. Гігієнічні основи систематизації заходів з оптимізації режиму дня школярів // Український журнал медицини, біології та спорту. - 2020. Т. 5. № 3. - С. 357-363. Польша Н. С., Гозак С. В., Станкевич Т. В. Сучасні підходи до оцінки стану здоров'я в гігієні дитинства Журнал НАМН України. 2019. Т. 25. № 3. - С. 296-306.
11. Калиниченко І. О., Закіна Г. Л. Гігієнічні аспекти оцінки рухової активності дітей шкільного віку Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. 2019. - № 3. - С. 226-234.
12. Антомонов М. Ю., Гозак С. В., Єлізарова О. Т. Інформаційні технології оцінки адаптаційно-резервних можливостей організму дітей шкільного віку. - Київ: Медінформ, 2019. - 122 с
13. Лапа В. В. Гігієна шкільного навчання. Київ: Книга плюс. 2015. 248 с.
14. Бабич Н. Л. Основи викладання дисциплін гігієнічного напрямку в системі підготовки бакалаврів спеціальності 017 «ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА І СПОРТ». Актуальні проблеми фізичної культури, спорту та фізичного виховання: збірник матеріалів III Всеукраїнської науково-практичної Інтернетконференції з міжнародною участю, 01 грудня 2022 р. [гол. ред. Л. М. Рибалко]. Полтава: Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка», 2022. С. 28-30.
15. WHO Guidelines on physical activity, sedentary behaviour and sleep for children under 5 years of age. Geneva: World Health Organization, 2019.-33 p.
16. Tremblay M.S., Carson V., Chaput J.P., et al. Canadian 24-Hour Movement Guidelines for Children and Youth: An Integration of Physical Activity, Sedentary Behaviour, and Sleep Applied Physiology, Nutrition, and Metabolism. 2016. Vol. 41(6). - P. 311-327.
17. ДСанПіН 5.5.2.008-01 Державні санітарні правила і норми влаштування, утримання загальноосвітніх навчальних закладів та організації навчально-виховного процесу ДСанПіН поширюються на загальноосвітні навчальні заклади I, I-II, I-III ступенів, спеціалізовані школи I, II, III ступенів, гімназії, ліцеї, колежіуми, що проектуються, будуються, реконструюються та ті, що існують, незалежно від форми власності і підпорядкування.
18. Наказ МОЗ України від 20 березня 2019 р. за № 281/33252) Про затвердження Державних санітарних норм допустимих рівнів шуму в приміщеннях житлових та громадських будинків і на території житлової забудови.
19. ДБН В.2.2-3:2018 «Заклади освіти. Будинки і споруди». URL: <https://dreamdim.ua/wp-content/uploads/2018/08/DBN-V22-3-2018.pdf>

8.3. Інформаційні ресурси в мережі інтернет

1. Енциклопедія здоров'я человека от А до Я [Електронний ресурс]: Режим доступу: <http://www.eurolab.ua/encyclopedia/>;
2. Сайт про здоров'я людини, новини медицини, здорове харчування [Електронний ресурс]: Режим доступу: <http://www.bienhealth.com/>.
3. Всесвітня організація охорони здоров'я <http://www.who.int/en/>.

4. Хвороби, спричинені хімічним забрудненням питної води <http://medbib.in.ua/gigienicheskoe-znachenie-vodyi.html>

5. Гігієнічні вимоги і нормативи якості питної води // Санітарія та гігієна харчування /Т. М. Дроздова. 2005, <http://medbib.in.ua/gigienicheskie-trebovaniya-normativy.html>

